

21η Διδακτική Ενότητα

Η νέα οικουμένη

Κείμενο αναφοράς: Πλούταρχος, Περὶ Ἀλεξάνδρου τύχης καὶ ἀρετῆς, 6 329A-D

α. Εισαγωγικά σχόλια:

Το **Κείμενο αναφοράς** προέρχεται από το έργο του **Πλουτάρχου** με τίτλο *Περὶ Ἀλεξάνδρου τύχης καὶ ἀρετῆς*, που εντάσσεται στην κατηγορία των Ἠθικῶν έργων του. Ο **Πλούταρχος** ήταν ενθουσιασμένος με την προσωπικότητα του **Ἀλεξάνδρου Γ' της Μακεδονίας (Μέγας Ἀλέξανδρος)**. Έζησε βέβαια πολύ αργότερα από τον Ἀλέξανδρο, ο οποίος πέθανε το 323 π.Χ. Ωστόσο, υπερασπίστηκε με πάθος το έργο και την προσωπικότητά του. Ιδιαίτερα με το *Περὶ Ἀλεξάνδρου τύχης καὶ ἀρετῆς*, το οποίο αποτελείται από δύο λόγους, ο **Πλούταρχος** εξιδανικεύει την προσωπικότητα του **Ἀλεξάνδρου** και υπερασπίζεται το έργο του. Στόχος του μάλλον ήταν να απαντήσει σε επικρίσεις εναντίον του Μακεδόνα στρατηλάτη. Φαίνεται πως πολλοί **υποτιμούσαν το έργο του Ἀλεξάνδρου**, θεωρώντας ότι ήταν προϊόν συγκυριών και της εύνοιας της τύχης. Αντίθετα, ο **Πλούταρχος** αποδίδει το μεγαλειώδες αυτό έργο στην **αρετή, στο όραμα και στις ικανότητες ενός χαρισματικού και ανυπέρβλητου ηγέτη**.

Στο **Κείμενο αναφοράς** που ακολουθεί ο **Πλούταρχος** επιδιώκοντας να εξιδανικεύσει τον **Μ. Ἀλέξανδρο**, συσχετίζει (λανθασμένα) την πολιτική του μεγάλου ηγέτη με την ουτοπική ιδέα που οραματίστηκε ο ιδρυτής της Στοάς, ο **Ζήνων ο Κιτιεύς** (334-262 π.Χ.).

β. Θέμα:

Η νέα οικουμένη που οραματίστηκε ο Μ. Ἀλέξανδρος.

γ. Δομικά στοιχεία:

1. Η θαυμαστή ιδεατή Πολιτεία του Ζήνωνα αποβλέπει σε έναν κύριο σκοπό:

Να μην νιώθουν οι άνθρωποι πολίτες διαφορετικών πολιτικών κοινωνιών.

Να νιώθουν συνδημότες και συμπολίτες σε έναν κοινό βίο με μια κοινή τάξη.

2. Η κοινότητα, που φαντάστηκε ο Ζήνωνας, είναι σαν μια αγέλη ζώων, που ζει με την κατά φύσιν ενότητα.

Η διαφορά:

Ο Ζήνωνας αποτύπωσε στη σκέψη του την ιδεατή πολιτεία.

Ο Ἀλέξανδρος υλοποίησε την ιδεατή του πολιτεία.

3. Ο Ἀλέξανδρος δεν ακολούθησε τη συμβουλή του Αριστοτέλη για την υιοθέτηση πολιτικής διακρίσεων υπέρ των Ελλήνων, αλλά ακολούθησε πολιτική ειρήνης και ενότητας στην επικράτειά του. Χαρακτηριστικά της πολιτικής του:

- Προβολή της θεϊκής εντολής για μια οικουμενική τάξη και συμφιλίωση όλων.

- Ένταξη των λαών στην ηγεμονία του με πρόταξη της πειθούς.
- Ενσωμάτωση σε ένα ενιαίο σύνολο.

4. Η πολιτική του συγκερασμού στοιχείων παρομοιάζεται με κρατήρα που αναμειγνύει διαφορετικά στοιχεία, καθώς ο Αλέξανδρος:

• Συγχωνεύει διαφορετικά ήθη και επιβάλλει νέες οικουμενικές ηθικοπολιτικές αντιλήψεις.

- Επανανοηματοδοτεί τις λέξεις Έλληνας και βάρβαρος.

5. **Αποτέλεσμα:** Ο πολιτικός συγκερασμός των διαφορετικών στοιχείων της επικράτειάς του και η δημιουργία ισχυρών δεσμών των ανθρώπων εντός της.

δ. Ερμηνευτικά σχόλια:

• Καὶ μὴν ἡ πολὺ θαυμαζομένη πολιτεία τοῦ τὴν Στωικῶν αἵρεσιν καταβαλομένου Ζήνωνος εἰς ἓν τοῦτο συντείνει κεφάλαιον, ἵνα μὴ κατὰ πόλεις μὴδὲ δήμους οἰκῶμεν ἰδίους ἕκαστοι διωρισμένοι δικαίοις, ἀλλὰ πάντας ἀνθρώπους ἡγώμεθα δημότας καὶ πολίτας, εἰς δὲ βίος ἢ καὶ κόσμος, ὥσπερ ἀγέλης συννόμου νόμῳ κοινῷ συντρεφομένης: Ο **Πλούταρχος** συσχετίζει την πολιτική του **Μ. Αλέξανδρου** με την ιδέα του κοσμοπολιτισμού, και ειδικότερα με την ουτοπική πολιτεία που οραματίστηκε ένας από τους θεμελιωτές του στωικισμού, ο **Ζήνων ο Κιτιεύς** (334-262 π.Χ.).

Ο **Ζήνων** είχε γράψει ένα έργο με τον τίτλο *Πολιτεία* που δεν σώθηκε. Όπως ο **Πλάτων** στη δική του *Πολιτεία*, με την οποία αναπόφευκτα θα συγκρινόταν οποιαδήποτε άλλη, ο **Ζήνων** κάνει τη δική του, εναλλακτική, πολιτική πρόταση για την ιδανική πολιτεία, στο πλαίσιο όμως μιας εποχής που αλλάζει. Πρόκειται, ίσως, για μία κοινότητα σοφών και ενάρετων ανθρώπων, όπου η ιδιότητα του πολίτη είναι μία μόνο πτυχή της ηθικής προσωπικότητας.

Κατά τον **Πλούταρχο**, το έργο του **Ζήωνα** ήταν πολύ σημαντικό. Η κεντρική διδασκαλία που προβάλλει μέσα από αυτό ο **Ζήνων** είναι να μην νιώθουμε τους εαυτούς μας ως κατοίκους ξεχωριστών πόλεων ή δήμων οι οποίοι ακολουθούν τους ιδιαίτερους κανόνες δικαίου που έχουν θεσπιστεί σε καθεμιά πόλη ή σε καθέναν δήμο χωριστά. Αντίθετα, πρέπει:

α. Να θεωρούμε πως όλοι οι άνθρωποι είναι συνδημότες και συμπολίτες.

β. Να επικρατεί ένας κοινός τρόπος ζωής («εἰς βίος»), δηλαδή με αξίες, ήθη, έθιμα κ.λπ., κοινά για όλους.

γ. Να υπάρχει μία ενιαία τάξη («εἰς κόσμος»), δηλαδή ένας τρόπος οργάνωσης της πολιτείας, με βάση έναν κοινό για όλους νόμο, ώστε να υπάρχει ευνομία και να ζουν όλοι οι άνθρωποι με αρμονία και ομόνοια.

Άρα, ο **Ζήνων** στο πρώιμο αυτό έργο του πρόβαλλε το **ιδεώδες του κοσμοπολιτισμού**. Οραματίστηκε μια **παγκόσμια πολιτεία (κοσμόπολη)**, στην οποία θα κυριαρχούσαν η αρετή και η ομόνοια. Όλοι οι κάτοικοι θα ζούσαν μαζί χωρίς έριδες και προβλήματα μεταξύ τους, **τηρώντας τον νόμο της φύσης, ο οποίος φυσικά θα ήταν κοινός για όλους**. Με άλλα λόγια, οραματίστηκε έναν κόσμο στον οποίο δεν θα υπήρχαν πλέον ξεχωριστά κράτη, αλλά όλος ο κόσμος θα ήταν σαν μία μεγάλη πόλη, η οποία θα κυβερνιόταν σύμφωνα με τον (θεϊκό) νόμο της φύσης. **Η πόλη αυτή θα ήταν οικουμενική, καθώς θα περιέκλειε όλα τα μέρη του κόσμου και θα περιελάμβανε όλους τους ανθρώπους, χωρίς να υφίστανται φυλετικές, θρησκευτικές, νομικές, πολιτικές και πολιτισμικές διακρίσεις μεταξύ τους**. Ακόμη, δεν θα

υπήρχε διάκριση των πολιτών της πόλης σε ελεύθερους και δούλους, επειδή η κοινωνία της θα ήταν ενιαία.

Αυτό που θα ένωνε τους ανθρώπους δεν θα ήταν ο εξαναγκασμός των ανθρώπινων νόμων αλλά η δική τους εκούσια συναίνεση. Πρόκειται ουσιαστικά για **μία κοινότητα σοφών και ενάρετων ανθρώπων**, στην οποία καθένας -χάρη στην ηθική προσωπικότητά του- θα ενεργεί σύμφωνα με τη αρετή τόσο στον ιδιωτικό βίο του (στις σχέσεις του με τους άλλους ανθρώπους) όσο και στον δημόσιο (στη δράση του ως πολίτη).

Όλα αυτά σημαίνουν πως σε αυτή την οικουμενική πόλη οι νόμοι που θα θεσπίζονταν (θετικό δίκαιο) θα στηρίζονταν στον ορθό λόγο και γι' αυτό θα ήταν σύμφωνοι με τον νόμο της φύσης. Η ιδέα αυτή βασίστηκε στην πεποίθηση του **Ζήνωνα** πως ο άνθρωπος μπορεί να ζήσει σύμφωνα με τον φυσικό νόμο, ο οποίος ισχύει καθολικά για όλα τα είδη της ζωής -αφού η φύση είναι μία και ενιαία-, άρα μπορεί να επικρατήσει μία νοοτροπία για όλους τους ανθρώπους, ένας κοινός τρόπος σκέψης και συμπεριφοράς, που θα αναπτυχθεί στο πλαίσιο μίας ενιαίας οργανωμένης πολιτικά κοινότητας. Αντίθετα, πολλές και διαφορετικές πόλεις-κράτη συνεπάγονται διαφορετικούς κανόνες δικαίου και διαφορετικές νοοτροπίες των ανθρώπων.

Διαπιστώνουμε λοιπόν πως ο **Ζήνων** ήταν υπέρμαχος της προτεραιότητας του φυσικού δικαίου (του νόμου της φύσης) έναντι του δικαίου που θεσπίζει η εκάστοτε εξουσία και οραματίστηκε ένα ιδεώδες πολίτευμα που θα στηριζόταν σε αυτόν τον κοινό για όλους τους ανθρώπους φυσικό νόμο.

Συμπερασματικά, μέσω της ιδέας του κοσμοπολιτισμού, οι άνθρωποι αντιμετωπίζονται ως πολίτες του κόσμου, καθώς ξεφεύγουν από τα στενά όρια της πόλης τους. Όλοι οι άνθρωποι θεωρούνται συμπολίτες και συνδημότες ενός κοινού πολιτικού και κοινωνικού βίου σε έναν ενιαίο κόσμο. Κατά τον **Ζήνωνα**, αν η Πολιτεία του αποτελέσει πρότυπο για όλους τους ανθρώπους, τότε την ανθρωπότητα θα διέπουν αρχές που θα την ενώνουν πνευματικά και πολιτικά, ώστε η οικουμένη να θεωρείται μία και αδιαίρετη πόλη (κοσμόπολη).

Ο **Πλούταρχος**, για να κάνει πιο παραστατικό το όραμα του **Ζήνωνα**, παρομοιάζει την ιδεώδη ανθρώπινη πόλη που αυτός οραματίστηκε με μια αγέλη ζώων τα οποία τρέφονται όλα μαζί υπό το καθεστώς ενός κοινού νόμου («ὥσπερ ἀγέλης συννόμου νόμῳ κοινῷ συντρεφομένης»). Η παρομοίωση αυτή στηρίζεται σε μια οπτική εικόνα: στο πλαίσιο μιας αγέλης τα ζώα δεν ανταγωνίζονται το ένα το άλλο για την εξασφάλιση της τροφής, αλλά τρέφονται όλα μαζί αρμονικά, με ομόνοια μεταξύ τους.

Η βαθύτερη ιδέα που εκφράζεται με την παρομοίωση είναι πως αυτό που εξασφαλίζει τη συνοχή της αγέλης είναι το γεγονός ότι τα ζώα διαβιούν σύμφωνα με τον φυσικό νόμο. Με το παράδειγμα των ζώων, εύκολα αντιλαμβάνεται κανείς πως ο φυσικός νόμος, ο οποίος είναι κοινός για όλα τα ζώα και εκφράζεται με τα ένστικτά τους, είναι σταθερός και αιώνιος. Έτσι, ακολουθώντας τα ένστικτά τους, τα ζώα οδηγούνται στο να συγκροτούν μια αγέλη και στον να τρέφονται αρμονικά όλα μαζί μέσα στο πλαίσιο της.

Στην περίπτωση του ανθρώπου, ο οποίος αποτελεί ένα μοναδικό είδος του ζωικού βασιλείου, ο κοινός νόμος της φύσης ταυτίζεται με τον ορθό λόγο και γι' αυτό επίσης έχει καθολική εφαρμογή, είναι σταθερός και αιώνιος, δηλαδή δεν διαφοροποιείται σε σχέση με τον χρόνο (την ιστορική περίοδο) και τον χώρο (την κοινωνία στην οποία αναφερόμαστε). Ο ἐν ἡμῖν λόγος με τον οποίο μας έχει προικίσει η φύση,

καθορίζει τι πρέπει να πράττουμε και τι όχι. Συνεπώς, εναρμονίζοντας τη συμπεριφοράς μας με τον ἐν ἡμῖν λόγον, συμμορφωνόμαστε και προς τον (σταθερό και αιώνιο) νόμο της φύσης, η οποία μας υπαγορεύει τι πρέπει να πράττουμε, ώστε να κερδίσουμε την εὐδαιμονία.

• Τοῦτο Ζήνων μὲν ἔγραψεν ὥσπερ ὄναρ ἢ εἰδωλον εὐνομίας φιλοσόφου καὶ πολιτείας ἀνατυπωσάμενος: Κλείνοντας την αναφορά του στην Πολιτεία του Ζήνωνα, ο Πλούταρχος με μια δεύτερη παρομοίωση («ὥσπερ ὄναρ ἢ εἰδωλον εὐνομίας φιλοσόφου καὶ πολιτείας ἀνατυπωσάμενος») παραλληλίζει το έργο αυτό με την αποτύπωση ενός ονείρου ή μιας εικόνας («εἰδωλον») που δημιουργήσε ο Ζήνων με τη φαντασία του. Με την παρομοίωση αυτή τονίζει ότι **βασικό χαρακτηριστικό της οικουμενικής πόλης που οραματίστηκε ο Ζήνων είναι η «εὐνομία».**

εὐνομία: Η ευνομία αποτελούσε μόνιμο αίτημα στη θεωρία και την πρακτική της ελληνικής αρχαιότητας. Ένας από τους υποστηρικτές της δημοκρατίας, ο λεγόμενος «Ανώνυμος του Ιαμβλίκου» συνοψίζει τα πλεονεκτήματά της, αξιολογώντας την ως «ὅ,τι καλύτερο για το σύνολο και για το άτομο». Στους Στωικούς, ο νόμος είναι ουσιαστικό στοιχείο της πόλης, που ορίζεται ως ένα «πλήθος ανθρώπων που διοικούνται από τον νόμο» (Κλήμης Αλεξανδρεύς, Στρωματεῖς, 4.26), τον φυσικό νόμο που ισχύει για όλα τα πράγματα. Ο ηγέτης αυτής της κοσμοπόλης πρέπει να γνωρίζει τα αγαθά και τα κακά, να κατέχει το κύριο πολιτικό αγαθό, την αρετή, και να αναλαμβάνει πολλαπλούς ρόλους (κυβερνήτης, δικαστικός, παιδαγωγός κ.ά.), ώστε να διασφαλιστεί η ευνομία.

Άρα, σε αυτή την ουτοπική κοινότητα σοφών και ενάρετων ανθρώπων, καθένας - χάρη στην ηθική προσωπικότητά του- θα ενεργεί σύμφωνα με την αρετή του, τόσο στον ιδιωτικό βίο όσο και στον δημόσιο (στη δράση του ως πολίτη), ενώ ο ηγέτης της θα ξεχωρίζει για τη φρόνηση (καθώς γνωρίζει τα αγαθά και τα κακά) και την αρετή του και έτσι θα είναι σε θέση να διασφαλίζει την ευνομία.

• Ἀλέξανδρος δὲ τῷ λόγῳ τὸ ἔργον παρέσχεν: Στο σημείο αυτό ο Πλούταρχος περνά στην εξύμνηση του Αλέξανδρου. Προβάλλει τον ισχυρισμό πως ο Αλέξανδρος με το έργο του έκανε πράξη τη θεωρητική σύλληψη του Ζήνωνα.

Στόχος του Πλουτάρχου μάλλον ήταν να απαντήσει στις κακολογίες εκείνων που υποτιμούσαν το έργο του Αλέξανδρου, θεωρώντας πως ήταν προϊόν συγκυριών και της εὐνοίας της τύχης. Κατά τον Πλούταρχο, αντίθετα, το μεγαλειώδες αυτό έργο ήταν προϊόν της αρετής, του οράματος και των ικανοτήτων ενός χαρισματικού και ανυπέρβλητου ηγέτη.

Προκειμένου όμως να εξιδανικεύσει τον Αλέξανδρο, ο Πλούταρχος κάνει έναν αναχρονισμό: η δράση του Ζήνωνα ξεκίνησε γύρω στο 300 π.Χ., 23 χρόνια μετά το θάνατο του Αλέξανδρου. Συνεπώς, δεν ήταν δυνατό ο Αλέξανδρος να είχε εμπνευστεί το όραμά του από το έργο του Ζήνωνα.

• Οὐ γάρ, ὡς Ἀριστοτέλης συνεβούλευεν αὐτῷ, τοῖς μὲν Ἕλλησιν ἡγεμονικῶς τοῖς δὲ βαρβάροις δεσποτικῶς χρῶμενος, καὶ τῶν μὲν ὡς φίλων καὶ οἰκείων ἐπιμελόμενος τοῖς δ' ὡς ζῴοις ἢ φυτοῖς προσφερόμενος, πολέμων πολλῶν καὶ φυγῶν ἐνέπλησε καὶ στάσεων ὑπούλων τὴν ἡγεμονίαν: Ο Αλέξανδρος αναγορεύτηκε βασιλιάς της Μακεδονίας το 334 π.Χ. Εμπνεόταν από τα πολεμικά παραδείγματα του πατέρα του, του Φίλιππου, αλλά και από τη διδασκαλία του Αριστοτέλη, που είχε υπάρξει

παιδαγωγός του. Ωστόσο, εδώ ο **Πλούταρχος** επισημαίνει πως ο **Αλέξανδρος** δεν ακολούθησε τις συμβουλές του **Αριστοτέλη** σχετικά με την πολιτική που θα έπρεπε να ακολουθήσει προς τους κατακτημένους λαούς. Συγκεκριμένα, κατά τον **Πλούταρχο**, η συμβουλή του **Αριστοτέλη** προς τον **Αλέξανδρο** είχε δύο σκέλη:

α. Να συμπεριφερθεί:

- προς τους Έλληνες ως αρχηγός («ήγεμονικῶς»).
- προς τους ξένους λαούς («τοῖς βαρβάροις»), δηλαδή προς όλους τους μη Έλληνες, ως αφέντης («δεσποτικῶς»).

Το πρώτο σκέλος της συμβουλής του **Αριστοτέλη** εκφράζεται με τις αντιθέσεις «τοῖς μὲν Ἑλλησιν-τοῖς δὲ βαρβάροις», «ήγεμονικῶς-δεσποτικῶς».

β. • Να νοιάζεται και να φροντίζει τους Έλληνες («τῶν μὲν») σαν να είναι φίλοι και συγγενείς του.

- Αντίθετα, να αντιμετωπίζει τους μη Έλληνες («τοῖς δ'») σαν να είναι ζώα ή φυτά.

Το δεύτερο σκέλος της συμβουλής εκφράζεται με ένα ζευγάρι **παρομοιώσεων**. Από αυτές διαφαίνεται πως ο **Αριστοτέλης** θεωρούσε τους μη Έλληνες («βαρβάρους») ως κατώτερους από τη φύση τους σε σχέση με τους Έλληνες και τους εξομοίωνε με τα άλογα όντα.

Από την παραπάνω συμβουλή του **Αριστοτέλη** συνάγεται πως ο φιλόσοφος είχε διαμορφώσει μια **ελληνοκεντρική ηθική**. Ο **Αριστοτέλης**, όπως και ο **Πλάτωνας**, ανέπτυξε τον στοχασμό του στο πλαίσιο της ελληνικής πόλης-κράτους, επομένως γι' αυτόν η ελληνική πόλη-κράτος ήταν η πηγή και το μέτρο των ηθικών αξιών. **Η ιδέα του κοσμοπολιτισμού ήταν ασυμβίβαστη με την αριστοτελική διδασκαλία.**

Ο **Πλούταρχος** επισημαίνει ότι ο **Αλέξανδρος** δεν ακολούθησε τη συμβουλή του **Αριστοτέλη**, αλλά είχε διαφορετική πολιτική στην αντιμετώπιση των κατακτημένων λαών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να επιτύχει, για όσο καιρό ζούσε, την πολιτική ενότητα της αυτοκρατορίας του, χωρίς να αντιμετωπίσει πολλούς πολέμους και συνωμοτικές εξεγέρσεις εναντίον του ή να χρειαστεί να επιβάλει πολλές εξορίες, τιμωρώντας τους τυχόν συνωμότες.

• πολέμων πολλῶν καὶ φυγῶν ἐνέπλησε καὶ στάσεων ὑπούλων τὴν ἡγεμονίαν, ἀλλὰ κοινὸς ἦκειν θεόθεν ἄρμοστης καὶ διαλλακτῆς τῶν ὅλων νομίζων, οὗς τῷ λόγῳ μὴ συνῆγε τοῖς ὅπλοις βιαζόμενος καὶ εἰς ταῦτ' οὐκ ἐπὶ συνενεγκῶν τὰ πανταχόθεν, ὥσπερ ἐν κρατῆρι φιλοτησίῳ μίξας τοὺς βίους καὶ τὰ ἥθη καὶ τοὺς γάμους καὶ τὰς διαίτας, πατρίδα μὲν τὴν οἰκουμένην προσέταξεν ἡγεῖσθαι πάντας, ἀκρόπολιν δὲ καὶ φρουρὰν τὸ στρατόπεδον, συγγενεῖς δὲ τοὺς ἀγαθοὺς, ἄλλοφύλους δὲ τοὺς πονηροὺς· τὸ δ' Ἑλληνικὸν καὶ βαρβαρικὸν μὴ χλαμύδι μηδὲ πέλιτ' ἢ ἀκινάκη μηδὲ κἀνδύϊ διορίζειν, ἀλλὰ τὸ μὲν Ἑλληνικὸν ἀρετῇ τὸ δὲ βαρβαρικὸν κακίᾳ τεκμαίρεσθαι, κοινὰς δ' ἐσθῆτας ἡγεῖσθαι καὶ τραπέζας καὶ γάμους καὶ διαίτας, δι' αἵματος καὶ τέκνων ἀνακραννυμένους: Η εκστρατεία του **Αλέξανδρου** δημιούργησε ένα **οικουμενικό κράτος** (που εκτεινόταν από την Αδριατική έως τον Ινδό ποταμό και από την Κασπία έως την Αίγυπτο). Το κράτος αυτό περιλάμβανε ένα πλήθος λαών με διαφορετικές γλώσσες, θρησκείες, νοοτροπίες και παραδόσεις. Ο **Αλέξανδρος** κατανόησε ότι, για να κυβερνηθεί αυτό το κράτος, έπρεπε να εφαρμοστεί μια πολιτική που θα γινόταν αποδεκτή από τους διαφορετικούς λαούς. Έτσι, επιδίωξε να φανεί πως συμπεριφέρεται προς

όλους τους κατοίκους του κράτους του όχι ως κατακτητής αλλά ως αγαθός ηγεμόνας που επιτελεί μια θεϊκή αποστολή.

Βασικοί άξονες της πολιτικής του Αλέξανδρου:

Ο **Πλούταρχος**, για να τεκμηριώσει τη σύνδεση του έργου του **Αλέξανδρου** με τη στωική διδασκαλία του κοσμοπολιτισμού, αναφέρει επιγραμματικά τις διάφορες πλευρές της πολιτικής του **Αλέξανδρου**. Κατά τον **Πλούταρχο**, λοιπόν, οι βασικοί άξονες της πολιτικής του **Αλέξανδρου** ήταν οι εξής:

1. Πρόβαλλε την πεποίθησή του πως με την εκστρατεία και τις ενέργειές του εκπλήρωνε ένα **θεϊκό σχέδιο** («ἤκειν θεόθεν»), μια θεϊκή αποστολή:

α. για την επιβολή μιας οικουμενικής τάξης πραγμάτων («κοινὸς ἄρμοστος»).

β. για τη συμφιλίωση όλων των λαών («διαλλακτὴς τῶν ὅλων»).

Με άλλα λόγια, κατά τον **Πλούταρχο**, το όραμα του **Αλέξανδρου** ήταν να δημιουργήσει ένα οικουμενικό κράτος στο οποίο οι λαοί θα ζούσαν συμφιλιωμένα. Δηλαδή, ο **Πλούταρχος** θεωρούσε πως ο **Αλέξανδρος** οραματιζόταν ένα οικουμενικό κράτος στο οποίο όλοι οι λαοί θα ζούσαν ισότιμα και δεν θα αισθάνονταν κάποιοι ότι ήταν υποταγμένοι σε άλλους, πράγμα που θα γεννούσε εξεγέρσεις και συνωμοσίες από τη μία πλευρά αλλά και τιμωρητικές συμπεριφορές από την πλευρά του κατακτητή.

2. Η **τακτική** που εφαρμόζε για την επέκταση και τη σταθεροποίηση της κυριαρχίας του είχε τα εξής στοιχεία:

α. Επιδίωκε να **εντάσσονται ειρηνικά στο κράτος** του οι φυλές και οι λαοί που συναντούσε κατά την εκστρατεία του, αλλά όσους δεν έπειθε να ενωθούν μαζί του χωρίς αντίσταση τους **κατακτούσε με τη δύναμη των όπλων** («συνῆγε τοῖς ὅπλοις βιαζόμενος»).

β. Ενσωμάτωνε τους κατακτημένους λαούς στο κράτος του, εφαρμόζοντας ένα πρόγραμμα πολιτισμικής ομογενοποίησης. Δηλαδή, επιδίωξε να **αναμείξει τους διαφορετικούς τρόπους ζωής, τα ήθη και τα έθιμα**, προκειμένου όλοι μαζί να συναποτελέσουν ένα αρμονικό σύνολο, στο οποίο ο καθένας θα είχε τη θέση του. Όπως μάλιστα προσθέτει στη συνέχεια ο **Πλούταρχος**, η ανάμειξη των διαφορετικών τρόπων ζωής αφορούσε ακόμα και τους τρόπους ένδυσης («κοινὰς ἐσθῆτας») και διατροφής («κοινὰς τροπέας»). Επίσης, στο πλαίσιο αυτό μεγάλη ήταν η σημασία των **μεικτών γάμων** που ενθάρρυνε ή οργάνωσε, οι οποίοι αποτέλεσαν ένα αποτελεσματικό μέσο για τη συμφιλίωση Ελλήνων και Περσών.

Ο **Πλούταρχος** εκφράζει πολύ παραστατικά την πολιτική του **Αλέξανδρου** πάλι με μια **παρομοίωση**. Παρομοιάζει την πολιτική του **Αλέξανδρου** για τη συμφιλίωση όλων των λαών, μέσω της ανάμειξης των τρόπων ζωής, των ηθών, των εθίμων αλλά και της ανάμειξης των **πληθυσμών**, με την πραγματοποίηση μεικτών γάμων ανάμεσα σε Έλληνες και Περσίδες, με την **ανάμειξη οίνου και νερού μέσα σε ένα μεγάλο συμποσιακό αγγείο** («ἐν κρατῆρι»). Παράλληλα, η παρομοίωση αυτή δημιουργεί μια μεταφορική εικόνα: παρουσιάζει τον **Αλέξανδρο** σαν να αναμειγνύει και να ομογενοποιεί μέσα σε ένα μεγάλο αγγείο τους διαφορετικούς λαούς και τα πολιτισμικά στοιχεία καθενός.

3. Πρόβαλλε μια **ιδεολογία** που προωθούσε νέες αντιλήψεις και αξίες, οι οποίες βασιζόνταν στη νέα πραγματικότητα που δημιούργησε η εκστρατεία του. Η ιδεολογία αυτή ήταν σε αντιδιαστολή με τις συμβουλές του **Αριστοτέλη** (τις οποίες είδαμε

παραπάνω). Οι παραδοσιακές ιδέες και αξίες των πόλεων-κρατών πλέον υπονομεύονταν από τη νέα πραγματικότητα και η πόλη-κράτος έχανε πια τη σημασία της ως πηγή και μέτρο των αξιών. Έτσι, ο **Αλέξανδρος** πρόβαλε και επέβαλε σε όλους:

α. Μια νέα αντίληψη για την πατρίδα. Σύμφωνα με αυτή, θα έπρεπε όλοι να θεωρούν:

- Ως πατρίδα τους την οικουμένη και όχι μόνο την πόλη από την οποία προέρχονταν («πατρίδα μὲν τὴν οἰκουμένην»).
- Ως ακρόπολη και φρουρά τους το στρατόπεδο («ἀκρόπολιν δὲ καὶ φρουρὰν τὸ στρατόπεδον»).

Για να κατανοήσουμε τη συσχέτιση των αντιλήψεων αυτών με τον στωικό κοσμοπολιτισμό, την οποία κάνει ο **Πλούταρχος**, πρέπει να λάβουμε υπόψη πως, ενώ η **αγάπη προς την πατρίδα** συνεχίζει να θεωρείται βασικό καθήκον, ωστόσο ήδη οι **Κυνικοί** επαναπροσδιορίζουν τη σημασία του όρου. Καθώς το άτομο δεν προσδένεται ούτε περιορίζεται στην πόλη και τον τόπο του, ο όρος διευρύνεται, για να συμπεριλάβει ολόκληρο τον κόσμο. **Η αντίληψη ότι υπάρχει ουσιαστική και φυσική σύνδεση του καθενός με την ανθρωπότητα, η προτεραιότητα της ανθρώπινης ιδιότητας, είναι η βάση του στωικού κοσμοπολιτισμού.**

β. Νέες ηθικοπολιτικές αντιλήψεις που υπερέβαιναν τον διαχωρισμό Ελλήνων και «βαρβάρων» (δηλαδή μη Ελλήνων) και τον νοσηματοδοτούσαν με διαφορετικό τρόπο.

Διακήρυξε λοιπόν πως κριτήριο διαχωρισμού των Ελλήνων («τὸ Ἑλληνικὸν») και των μη Ελλήνων («τὸ βαρβαρικὸν») δεν πρέπει να θεωρείται:

- Ούτε ο τόπος καταγωγής τους, αφού όλοι πρέπει να θεωρούν ως πατρίδα τους την οικουμένη («πατρίδα μὲν τὴν οἰκουμένην»).
- Ούτε εξωτερικά πολιτισμικά στοιχεία, όπως η ενδυμασία («μὴ χλαμύδι, μηδὲ κἀνδύι») ή ο οπλισμός που έφεραν («μηδὲ πέλτη μηδ' ἀκινάκη»).

Αντίθετα, **το κριτήριο διαχωρισμού θα πρέπει να είναι ηθικό**, δηλαδή το να κάποιος διαθέτει **αρετή ή κακία**. Έτσι, πρέπει:

- Ομόφυλοι («συγγενεῖς») με τους Έλληνες να θεωρούνται όλοι οι ενάρετοι («τοὺς ἀγαθοὺς»).
- Αλλόφυλοι από τους Έλληνες να θεωρούνται οι κακοί («τοὺς πονηροὺς»).

Στο σημείο αυτό παρατηρείται συσσώρευση **αντιθέσεων**, προκειμένου να εκφραστεί με σαφή και παραστατικό τρόπο το νέο κριτήριο που πρέπει να επικρατήσει για τη διάκριση Ελλήνων και «βαρβάρων»: «**συγγενεῖς-ἀλλοφύλους**», «**τοὺς ἀγαθοὺς-τοὺς πονηροὺς**», «**τὸ μὲν Ἑλληνικὸν-τὸ δὲ βαρβαρικὸν**», «**ἀρετῇ-κακία**». Επανανοηματοδοτώντας τις έννοιες Έλληνες και βάρβαροι, ο **Αλέξανδρος** προωθεί την ιδέα πως το κριτήριο διαχωρισμού των ομοφύλων με τους Έλληνες από τους αλλοφύλους θα έπρεπε στο εξής να είναι ηθικό: δηλαδή η ελληνικότητα θα έπρεπε στο οικουμενικό κράτος του να συνδέεται με τον ενάρετο βίο, ενώ η μη ελληνικότητα με τον βίο που δεν είναι σύμφωνος με την αρετή.

Η γλώσσα και το ύφος του κειμένου:

Η γλώσσα και το ύφος του κειμένου είναι **απλά** αλλά **επιμελημένα**. Μαρτυρούν την πολύπλευρή μόρφωση του **Πλουτάρχου** και την οικειώσή του με τον καλλιεργημένο αττικό λόγο· μαρτυρούν όμως και **την μετριοπάθεια και την ανεξαρτησία του απέναντι στον κυρίαρχο αττικισμό**, καθώς ο

Πλούταρχος δε δίστασε να υιοθετήσει στη γραφή του χαρακτηριστικά και λέξεις της Κοινής.

ε. Σύγκριση του κοσμοπολιτισμού του Ζήνωνα με την πολιτική του Αλέξανδρου:

Η αλήθεια είναι πως ο ηθικός κοσμοπολιτισμός, όπως τον κήρυξε ο **Ζήνων**, ελάχιστα συνέπιπτε με το οικουμενικό κράτος και την πολιτική του **Αλέξανδρου**. Διότι ο **Αλέξανδρος**, ακόμα κι αν εμπνεόταν από το όραμα της δημιουργίας μίας ενιαίας πολιτείας, διαφοροποιήθηκε σημαντικά από το όραμα του **Ζήνωνα** στα εξής σημεία:

- Ο **Αλέξανδρος** δεν διαχώρισε τους πολίτες σύμφωνα με το στωικό σύστημα ηθικής, δηλαδή σε ενάρετους και μη ενάρετους, όπως έκανε ο **Ζήνων**.

- Ο **Ζήνων** στην *Πολιτεία* του δίνει την ιδανική εικόνα μίας κοσμόπολης. Πρόκειται για μία ενιαία κοινότητα την οποία συναποτελούν πολλοί οικισμοί και πολλές πόλεις, που όμως δεν είναι κράτη ούτε προσομοιάζουν με κράτη. Αντίθετα, ο **Αλέξανδρος** δημιούργησε ένα οικουμενικό κράτος, το οποίο αργότερα διασπάστηκε σε βασιλεια.

- Στην *Πολιτεία* του **Ζήνωνα** όλοι οι οικισμοί και οι πόλεις διέπονται από τους ίδιους κανόνες και δεν έχουν αυστηρά καθορισμένα εδαφικά όρια. Γι' αυτό άλλωστε δεν διεξάγουν πολέμους μεταξύ τους, προκειμένου να επεκτείνουν την επικράτειά τους. Αντίθετα, το οικουμενικό κράτος του **Αλέξανδρου** δημιουργήθηκε χάρη στην πολεμική επικράτειά του.

- Ο κοσμοπολίτης νιώθει πρωταρχικά πολίτης του κόσμου, μέλος της παγκόσμιας κοινότητας, της κοσμόπολης, και κατά δεύτερο λόγο πολίτης ενός συγκεκριμένου κράτους ή δημότης ενός δήμου. Ο **Αλέξανδρος** δεν έγινε ποτέ κοσμοπολίτης με αυτή την έννοια.

Παράλληλα κείμενα
Παράλληλο κείμενο 3: Φερνάντο Πεσόα, Ο φύλακας των
κοπαδιών, XXXII

Παρόμοια με τους **στωικούς** ο **Πεσόα** θεωρεί ότι η αταραξία της ψυχής μπορεί να εξασφαλιστεί μόνο με τη συναισθηματική απάθεια και την αδιαφορία για τα ζητήματα της καθημερινής ζωής. Θεωρεί επίσης πως τα έντονα συναισθήματα αποξενώνουν από τη φύση, ενώ η κοινωνική ζωή κάνει τον άνθρωπο να βιώνει πάθη, έντονα συναισθήματα, είτε ενεργεί σύμφωνα με την αρετή είτε αντίθετα με αυτήν.

Ο **στωικός**, παρότι αντιμετωπίζει το μέλλον με μια σχετική αδιαφορία, καθώς αυτό είναι αποκλειστική υπόθεση της φύσης, ωστόσο δεν είναι ένας απλός θεατής των γεγονότων, αλλά ένας ενεργητικός παράγοντας. Αντίθετα, ο **Πεσόα** διακηρύσσει την απόλυτη αδιαφορία για την κοινωνική αδικία και τους αγώνες για δικαιοσύνη. Μάλιστα, ο **Πεσόα** σε αντίθεση με τους **στωικούς**, σύμφωνα με τους οποίους η συμμόρφωση προς τη φύση προϋποθέτει μελέτη και γνώση αυτής, διακηρύσσει την απόλυτη αποχή από τη λογικότητα και τη γνώση.